

2. Promatranje mentorove nastave i rada

Nakon upoznavanja mentora i prvoga razgovora, svaki student svoju nastavnu praksu u školi počinje **promatranjem mentorove nastave**, i to prema satnici i smjernicama određenima na kolegijima nastavničke prakse. Student je pripremljen za različite oblike promatranja nastave, a njegov je cilj dvojak: s jedne strane cilj mu je upoznati učenike, njihovo predznanje i nastavnu sredinu, a s druge strane promatrati na koji način iskusan nastavnik svoj nastavni plan provodi u djelo. Mentor će **pripremiti učenike** za dolazak studenta u razred, motivirati ih za aktivno sudjelovanje u nastavi te općenito poticati **uzajamno uvažavajuće odnose** koji stvaraju ozračje u kojem će se student osjećati dobrodošlim, a učenici iskusiti nešto novo i korisno. Učenike svakako valja upoznati sa svrhom prakse u studentovu obrazovanju te im osvijestiti važnost trenutka i njihove uloge u sukreiranju pozitivnoga studentskoga iskustva. Prije nastavnoga sata, tijekom kojega student promatra mentora, mentor informira studenta o **ciljevima nastavnoga sata** te ga upoznaje s dijelovima nastavnoga plana.

2.1. Oblici promatranja nastavnoga sata

Važno je i u samom procesu promatranja nastave ostvariti njegovu progresiju.

- a) Stoga je uputno proces promatranja početi takozvanim **slobodnim promatranjem**, tijekom kojega student promatra nastavu bez unaprijed zadanih pitanja. Njime se student prvi put upoznaje s razredom, svojim mentorom u ulozi nastavnika, nastavnim procesom, ali i općim razrednim ozračjem.
- b) Sljedeći je korak **vođeno promatranje**, u sklopu kojega razlikujemo tri tipa promatranja:
 - **globalno promatranje** – usmjeravanje studentove pozornosti općim pitanjima
 - **selektivno promatranje** – odabir fokusa promatranja
 - **detaljno promatranje** – promatranje bilo kojega elementa/detalja unutar određenoga fokusa.

Globalnim promatranjem studentova se pozornost s pomoću nekoliko općih pitanja o nastavi lagano usmjerava na pojedine aspekte nastave, na koje se stavlja fokus u okviru **selektivnoga promatranja**. Primjerice, cilj globalnoga promatranja može biti općenito procijeniti motivaciju učenika. Dojam studenta nakon promatranja može biti da se nastavnik čini kao odličan motivator te odnos nastavnika i učenika može biti predmet daljnje selektivnoga promatranja. Ako se određeni aspekti unutar toga

odnosa žele iscrpnije promatrati i analizirati, tada govorimo o **detaljnem promatranju**. Za takav je oblik promatranja nastave važno točno definirati i razraditi kriterije promatranja. Strukture sveučilišnih kolegija koji uključuju praktičnu nastavu donekle se međusobno razlikuju te se time i razlikuju materijali koji su studentu dostupni, a koji se upotrebljavaju za bilježenje promatranja nastave. Ako kolegij predviđa razrađene oblike i kriterije promatranja te ih se želi formalizirati, student će prije dolaska u školu dobiti obrazac za promatranje nastave. Stoga je važno sa studentom **razgovarati o promatranju nastave**.

Kao posebnu tehniku u sklopu vođenoga promatranja svakako valja izdvojiti i takozvano **pripremljeno promatranje**, koje po svojem obliku može biti selektivno i/ili detaljno. Ta tehnika promatranja otvara i novu perspektivu. Naime, nastavnik upozna je studenta sa sadržajem njegova sata prije izvođenja, a student na temelju dobivenih informacija i materijala razmišlja o mogućem vlastitom načinu izvedbe sata. Pritom se može fokusirati na jedan aspekt sata i razraditi ga ili izraditi detaljnu pripremu cijeloga nastavnoga sata. Nakon izvedbe i međusobnoga promatranja nastave student i mentor analiziraju sličnosti i razlike u izvedbi nastavnoga sata ili jednoga njegova dijela. Na taj način student više ne promatra nastavu izvana, nego postaje njezinim izravnim sudionikom.

Budući da kod jednoga mentora često istovremeno hospitira više studenata, pri praćenju nastave svojega mentora student će se katkad naći u prilici da ujedno promatra i izvođenje nastave svojih kolega studenata, primjerice tijekom mikrointervencija ili supoučavanja. U toj se situaciji otvara mogućnost **kolegijalnoga promatranja i kolegijalnoga dijaloga**, o kojem je prije bilo riječi. Za razliku od promatranja nastave na relaciji mentor-student, koja je u svojoj osnovi ipak hijerarhijskoga karaktera, kolegijalno se promatranje odvija između dvaju ili više hijerarhijski ravnopravnih sudionika te stoga otvara novu perspektivu promatranja nastave.

2.2. Fokus i promatranja nastavnoga sata

Svakomu je mentoru važno znati što student promatra. Općenito možemo govoriti o pet temeljnih fokusa promatranja nastavnoga sata. U nastavku su navedeni fokusi te njihove osnovne sastavnice.

I. Fokus na nastavnika

- a. **Pojava i prisutnost** (kretanje, govor tijela, ton glasa, izraz lica i dr.)
- b. **Izvedba** (uvod u sat, poticanje znatiželje, zaključivanje lekcije, korištenje tehnologije, postavljanje pitanja, stav prema učenicima)
- c. **Prezentacijske vještine** (nastup, uvjerljivost, sustavnost, jasnoća, izražajnost, „karizma”)
- d. **Organizacijske i komunikacijske vještine** (dijalog nastavnika i učenika, motiviranje učenika, uspostava razredne kulture, organizacija radnoga prostora, reakcije na problematično ponašanje, snalaženje u neočekivanim situacijama, sposobnost improvizacije)
- e. **Poznavanje struke i strategija poučavanja** (kompetentnost, otvorenost prema novitetima i inovacijama, integritet, profesionalnost)
- f. **Osobine** (toplina, ugodnost, empatija, pristupačnost, obazrivost, strpljivost, prilagodljivost, zainteresiranost, kreativnost)

II. Fokus na učenika

- a. **Fokus na pojedinca** – čestoća i načini učenikova uključivanje u aktivnosti, opažanje učenikova interesa, na temelju:
 - i. izraza lica
 - ii. pozornosti koju pokazuje
 - iii. odabira riječi
 - iv. procijenjenoga samopouzdanja
 - v. pokazanoga znanja i vještina
- b. **Fokus na razred kao cjelinu** – sudjelovanje u aktivnostima, prisutnost, pozornost, interes, raspoloženje

III. Fokus na interakcije učenika međusobno te nastavnika i učenika

- a. **Interakcija učenik-učenik** (oblici interakcije, kontekst, uloge)
- b. **Interakcija nastavnik-učenik** (tko ju potiče i počinje, koliko je učenika uključeno u kojim dijelovima razreda, disciplina, procedure za izlazak/ulazak u razred, stavovi učenika)
- c. **Usmjeravanje interakcija** (vođenje rasprave, postavljanje različitih vrsta pitanja, davanje odgovora)
- d. **Grupni rad** (dinamika skupine, raspodjela uloga, postavljanje pitanja, davanje uputa)
- e. **Suradničko učenje** (iskustveno učenje, konstruktivizam, stvaralačko ozračje usmjereno na suradnju i učenje)

IV. Fokus na nastavne materijale i njihovu organizaciju

- a. **Tiskani materijali** (udžbenik, radna bilježnica, radni listovi, priručnici, koji se dijelovi primjenjuju u razredu, a koji zadaju za rad kod kuće, prilagodba sadržaja iz udžbenika, dodatni materijali koje priprema nastavnik)
- b. **Ostali materijali** (modeli, vizualizacije, načini integracije materijala u sadržaj)
- c. **Upotreba tehnologije** (hardver, softver, multimedija, što se upotrebljava, kada i kako)

V. Fokus na strukturu nastavnoga sata

- a. **Raspodjela vremena** (trajanje, vrste sadržaja i aktivnosti, tijek lekcije)
- b. **Dijelovi nastavnoga sata** (uvod, izlaganje novoga sadržaja, vježba, zadavanje zadaće, završetak)
- c. **Cilj nastavnoga sata** (transparentnost ciljeva, prikladnost ciljeva, promjene u planu sata)
- d. **Vrednovanje znanja** (formativno i sumativno, vršnjačko vrednovanje, samovrednovanje)

Mentor se može odlučiti **istu lekciju oblikovati na drugačiji način** tijekom više nastavnih sati s različitim razrednim odjeljenjima kako bi studentu pokazao da jedna lekcija može varirati u tempu, organizaciji, načinu izvedbe, vještinama i znanjima koja se njome obuhvaćaju.

Student je već naučio da se rijetko baš sve planirano provede u djelo. Naučio je i da je poučavanje jedno, a učenje nešto sasvim drugo te da nastavnik ne može kontrolirati količinu naučenoga. Međutim, mentor sa studentom raspravlja o važnosti dobrog plana i priprema na razini nastavnoga sata, ali i širega planiranja ciljeva. Zašto? Planiranjem nastavnik promišlja o kratkoročnim i dugoročnim ciljevima i ishodima nastave.

U pripremi za studentsko promatranje nastave mentora mogu poslužiti Komunikacijski obrasci za promatranje nastavnoga sata (Prilog 4).